

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра загальної і соціальної психології та соціології

Затверджено

Проректор з науково-педагогічної і навчальної
роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С.В.

«Протокол № 5917.10» 2018 р.

ПСИХОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ ТА ЕМОЦІЙ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки
спеціальності 053 «Психологія»
та «Практична психологія»

Луцьк – 2018

Програма навчальної дисципліни «Психологія мотивації та емоцій»
підготовки бакалавра галузі знань 05 соціальні та поведінкові науки,
спеціальності 053 «Психологія», освітньої програми «Психологія» та
«Практична психологія»

Розробник: Кихтюк О. В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри
загальної і соціальної психології та соціології.

Рецензент: Вічалковська Н. К., доцент кафедри педагогічної та вікової
психології, кандидат психологічних наук.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри
загальної і соціальної психології та соціології

протокол № 3 від 19 вересня 2018 р.

Завідувач кафедри: О. Лазорко проф. Лазорко О. В.

Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією факультету психології та
соціології

протокол № 2 від 19 вересня 2018 р.

Голова науково-методичної
комісії факультету О. Іванашко доц. Іванашко О.Є.

Програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою університету

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна програма розрахована на студентів факультету психології та соціології спеціальності «Психологія» та «Практична психологія» навчально-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» і повністю відповідає нормативам Міністерства освіти України щодо підготовки фахівців-психологів.

ДФН

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<u>денна</u> форма навчання
Кількість кредитів 5	Шифр і назва галузі знань 053«Соціально-поведінкові науки»	<u>нормативна</u>
	Шифр і назва напрямку підготовки – «Психологія»; -- «Практична психологія»	
Модулів 3	Напрямок підготовки «Психологія»; «Практична психологія»	Рік підготовки 2
Змістових модулів 3		Семестр 3
ІНДЗ: немає		Лекції 20 год.
Загальна кількість годин 150		Практичні (семінари) 18 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання): аудиторних 4 самостійної роботи 4 консультації 0,5	Освітньо-кваліфікаційний ступінь бакалавр	Лабораторні 18
		Самостійна робота 86 год.
		<u>Консультації 8 год.</u>
		Форма контролю: іспит

ЗФН

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<u>денна</u> форма навчання
Кількість кредитів 5	Шифр і назва галузі знань 053«Соціально-політичні науки»	<u>нормативна</u>
	Шифр і назва напрямку підготовки – «Психологія»; -- «Практична психологія»	
Модулів 3	Напрямок підготовки «Психологія»; «Практична психологія»	Рік підготовки 2
Змістових модулів 3		Семестр 3
ІНДЗ: немає		Лекції 18 год.
Загальна кількість годин 150		Практичні (семінари) 10 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання): аудиторних 4 самостійної роботи 4 консультації 0,5	Освітньо-кваліфікаційний ступінь бакалавр	Лабораторні 10
		Самостійна робота 94 год.
		<u>Консультації 18 год.</u>
		Форма контролю: іспит

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Мета та завдання навчальної дисципліни, курсу «**Психологія мотивацій та емоцій**» є відносно автономним, проте ґрунтується на таких курсах як «Вступ до спеціальності» та вже вивчених розділах загальної психології «Вступ до психології» та «Психологія пізнавальних процесів».

Метою курсу є реалізація таких завдань:

- 1) сформувати у студентів чітку, струнку систему уявлень про мотиваційну, емоційну та вольову сфери людини та їх роль у життєдіяльності особистості;
- 2) забезпечити розуміння студентами принципів відмінностей між поняттями “мотивація”, “мотивування”, “мотив”, “потреба”, “мета, ціль” та ін.;
- 3) виробити у студентів вміння здійснювати психологічну діагностику регулятивної сфери особистості, адекватно використовувати та інтерпретувати результати психодіагностичних методик;
- 4) озброїти студентів вміннями та засобами активного позитивного психологічного впливу на різноманітні аспекти формування мотивації досягнення, розвитку емоційного інтелекту та вольової цілеспрямованості;
- 5) навчити студентів застосовувати базові знання з загальної психології, зокрема психології регулятивної сфери при аналізі різноманітних психологічних проблем особистості у практиці психотерапії, психоконсультації та психотренінгу.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- основні напрямки (наукові школи) дослідження регулятивної сфери особистості;
- поняття потреби, її формування та розуміння у психології;
- структуру і властивості мотивів;
- мотивування і усвідомлення мотивів;
- цілеутворення та усвідомлення цілей;
- особливості мотивації досягнення успіху;
- визначення критеріїв успіху та невдачі;
- оцінку ролі сміливості та ризику в досягненні успіху;
- поняття особистісної причинності як детермінанти активності;
- проблему каузальної атрибуції;
- мотивацію допомоги, агресії, влади;
- психологічні механізми розвитку мотивації;
- зв'язок мотивації, емоцій та волі

вміти:

- використовувати психологічні підходи, теорії та закономірності розвитку регулятивної сфери в онтогенезі для аналізу конкретних психологічних проблем;
- використовувати різні методи діагностичної роботи для вивчення та аналізу особливостей регулятивної сфери особистості;
- здійснювати тренінгову, психокорекційну та консультативну роботу з питань розвитку мотивації досягнення та емоційного інтелекту; формування особистісної причинності та вольової саморегуляції, подолання завченої безпорадності та прагнення до уникнення невдач тощо.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний зміст курсу складається з тем, які відображають логічну послідовність оптимального засвоєння фундаментально-прикладних знань у галузі психології мотивації, психології емоцій та психології волі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Проблеми мотиву та мотивації у психологічних дослідженнях

Тема 1. Поняття мотиву і мотивації

Поняття мотиву і мотивації. Мотивація як система факторів, які детермінують поведінку людини і як характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні. Мотивація як сукупність особистісних (стійких) та ситуативних (динамічних) факторів. Основні проблеми мотиваційного психологічного пояснення людських вчинків. Співвідношення диспозицій (мотивів), потреб і цілей. Потреба як спонукання до активності. Мотив як “опредмечена” потреба. Прояв мотиву як причини, яка визначає вибір напрямку поведінки.

Загальна будова мотиваційної сфери людини. Основні параметри, за якими оцінюються ступінь розвиненості мотиваційної сфери: ширина, гнучкість, ієрархізованість. Інтереси, задачі, бажання, наміри як мотиваційні диспозиції. Поняття про мотивацію як про свідомий та несвідомий процес.

Тема 2. Види мотивів та їх характеристика

Проблема класифікації мотивів у психологічних дослідженнях мотивації. Відсутність єдиного принципу класифікації. Виділення груп мотивів В. Хеннінгом, Л. Божович. Внутрішні (пов’язані з процесом та змістом діяльності) та зовнішні (соціальні та вузькоособистісні) мотиви. Мотив самоствердження. Мотив ідентифікації з іншою людиною. Мотив влади, його прояви. Індивідуальні відмінності в мотивації влади. Процесуально-змістовні мотиви. Мотив саморозвитку. Мотив досягнення. Фактори, які визначають рівень мотивації досягнення. Просоціальні (суспільно-значущі) мотиви. Альтруїзм і емпатія як мотиви. Мотив афіліації.

Динамічний і структурний (змістовий) аспект мотивації. Співвідношення процесуального і результативного компонентів мотивації. Негативна мотивація. Мотивація агресивності і фрустрація.

Поведінка людини з різними мотивами в експериментальних ситуаціях типу «дилеми в’язня».

Тема 3. Мотивування і усвідомлення мотивів. Полімотивованість діяльності

Мотивація та мотивування. Мотивування як раціональне пояснення суб’єктом причин своїх дій. Мотив і мотивування. Відображення мотивуванням справжніх мотивів діяльності (частковий збіг мотиву і мотивування). Зв’язок мотивування з психологічним захистом особистості. Усвідомлені і неусвідомлені мотиви. Мотивування як одна із форм усвідомлення мотивів.

Полімотивованість діяльності. Феномен полімотивації. Схема співвідношення мотивів у спонуканні складних видів діяльності Б. Додонова. Роль окремого мотиву у загальній мотивації діяльності.

Особистісний сенс і сенсоутворюючі мотиви. Мотиви-стимули. Місце сенсоутворюючих мотивів у загальній ієрархії мотивів. Домотиваційне утворення (“знаний мотив”) як стадія розвитку мотива. Перетворення “заного мотиву” у реально діючий. Потенційні мотиви. Мотиваційне зміщення як психічний механізм розвитку мотивації.

Тема 4. Мета як спонукальний фактор

Мета як результат діяльності. Етапи досягнення мети. Перспектива. Цілеутворення

(цілепокладання). Зовнішні та внутрішні цілі. Психологічні особливості зовнішньої та внутрішньої мотивації. Неузгодженість, новизна і несподівані зміни як фактори внутрішньої мотивації. Самоствердження як принцип внутрішньої мотивації. Вплив на внутрішню мотивацію зовнішнього підкріплення. Ослаблення внутрішньої мотивації під впливом зовнішнього підкріплення. Збільшення внутрішньої мотивації після відміни зовнішнього підкріплення. Перетворення зовнішніх вимог у внутрішні цілі. Усвідомлення цілей. Фіксація проміжних результатів діяльності. Вплив чітко визначених цілей на ефективність діяльності. Вплив мотивації на вибір мети.

Тема 5. Психологічні теорії мотивації

Короткі відомості з історії теоретичної розробки проблеми мотивації. Перші мотиваційні пояснення поведінки людини і тварин. Виникнення основних напрямів дослідження мотивації в кінці XIX століття під впливом теорії еволюції Ч. Дарвіна. Теорія інстинктів та біологічних потреб У. Макдауголла. Психоаналітична теорія мотивації та психологічного захисту особистості. Біхевіористична концепція мотивації (Е. Толмен, К. Халл). Гуманістичні теорії мотиваційної сфери особистості. Класифікація людських потреб за Г. Мюрреєм та А. Маслоу. Сучасні напрями в дослідженнях мотивації поведінки людини. Когнітивні теорії мотивації. Поняття і теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера. Локус контролю Ю. Роттера. Теорія мотивації досягнення успіху в різноманітних видах діяльності (Д. Мак-Клелланд, Д. Аткинсон, Х. Хекхаузен). Динамічна теорія особистості Курта Левіна. Поняття “психологічне поле” і “життєвий простір”. Валентність і психологічне поле. “Польова” поведінка. Інструментальна дія та її місце в сучасних теоріях мотивації (В. Врума).

Змістовий модуль II. Психологічні механізми мотивації поведінки та діяльності людини

Тема 6. Мотивація досягнення

Структурні компоненти мотивації досягнення. Категорії мотивації досягнення. Теоретичні концепції розвитку мотивації досягнення. Мотивація і мотив досягнення. Дві протилежні мотиваційні тенденції: прагнення до успіху та уникнення невдачі (Д. Аткинсон, Д. Мак-Клелланд). Потреба в досягненні й успіху. Очікування успіху (суб’єктивна ймовірність досягнення успіху). Вплив значущості (привабливості) успіху на силу мотивації досягнення (прагнення до успіху). Цілеспрямованість і наполегливість як фактори мотивації досягнення. Дозування труднощів і мотивація досягнення. Мотиваційна саморегуляція.

Залежність рівня досягнень від сили мотивації. Оптимізм мотивації. Закон Ерікса-Додсона встановлення залежності якості (продуктивності) виконання діяльності від інтенсивності (рівня) мотивації. Залежність сили мотивації досягнення від складності завдань. Фактори, які визначають вплив сили мотивації на ефективність виконання завдань: особистісні (суб’єктивна оцінка ймовірності успіху), ситуативні (привабливість зовнішніх і внутрішніх наслідків успіху і невдачі).

Методи формування мотивації досягнення: формування синдрому досягнення, самоаналіз, формування прагнення ставити високі, але адекватні цілі, міжособистісна підтримка. Етапи формування (засвоєння) мотиву досягнення. Тренінг мотивації досягнення. Фактори успішності тренінгу мотивації досягнення.

Тема 8. Особистісна причинність як детермінанта активності

Особистісна причинність як мотиваційний фактор. Теорія Роберта де Чармса. Поняття “джерело” та “пішак” як відчуття особистісної причинності. Внутрішнє самосприйняття особистості. Внутрішній і зовнішній локус контролю Дж. Роттера. Фактори, які підвищують та знижують переживання особистісної причинності: вимоги

оточення, зовнішній тиск, покарання, призи і нагороди, нав'язування цілей, ситуація змагання. Вплив зворотнього зв'язку на почуття особистісної причинності. Фактори, що впливають на переживання особистісної причинності.

Тренінг особистісної причинності. Цілі та методи тренінгу особистісної причинності. Підготовка та організація тренінгу особистісної причинності. Методики дослідження ефективності тренінгу особистісної причинності. Ефективність тренінгу особистісної причинності.

Розвиток особистісної причинності і прагнення до влади. Поняття «персоналізованої» та «соціалізованої» влади. Роль тренінгу особистісної причинності в зростанні прагнення до соціалізованої влади.

Міжособистісне спілкування і розвиток особистісної причинності. Оптимум директивності у спілкуванні як фактор розвитку особистісної причинності.

Тема 7. Успіх і невдача

Критерії успіху та невдачі. Причини невдачі й умови успіху. Умови невдачі – необдуманий оптимізм у прийнятті рішень; переоцінка власних шансів досягти успіху. Врахування умов досягнення успіху. Вибір адекватної програми дій. Зниження прагнення до успіху під впливом реакції навколишніх людей. Емоційна реакція на оточуючих. Збереження Я – конструкції. Реакції на невдачу. Конструктивна реакція на невдачу. Деструктивні і автодеструктивні (саморуїнівні) реакції на невдачу. Захисні реакції на невдачу: витіснення, раціоналізація.

Роль ризику і сміливості у досягненні успіху. Сміливість (схильність до ризику) як риса особистості. Індивідуальні особливості консерваторів та сміливих людей. Співвідношення потенційної користі та загрози невдачі у виборі ризикованих рішень. “Ризикованість” і зваженість. Вікові особливості схильності до ризику. Зростання рівня ризику індивідуума в групі. Ризик і авантюра як стиль життя. Авторитарні системи та інститути, їх вплив на мотиваційну сферу особистості.

“Завчена безпорадність”, умови її формування. Експерименти Селігмена. Профілактика виникнення «завченої безпорадності». Психодіагностика синдрому «завченої безпорадності». Подолання «завченої безпорадності».

Тема 9. Приписування причин: теорія каузальної атрибуції

Пояснення причин в процесі мотивації. Історія проблеми і напрями дослідження. Атрибуція як процес. Фактори, що впливають на формування пояснення причинності дій. Фундаментальна помилка атрибуції. Розходження в перспективі суджень про себе та про інших. Атрибуція відповідальності. Психологічні закономірності атрибуції відповідальності.

Психологічна причинність і причинні схеми. Вплив причинних схем на поведінку. Залежність рівня домагань від особливостей причинних схем. Програма зміни причинних схем. Мотиваційна корекція причинних схем. Атрибуція успіху і невдачі. Позитивний вплив на мотивацію пояснення власних невдач недостатніми зусиллями. Зв'язок причинних схем з емоційними переживаннями та почуттями. Зміна домінуючих переживань через зміну причинних схем.

Причинний тренінг як форма зміни причинних схем. Переваги причинного тренінгу в порівнянні з підкріпленням успіхом.

Тема 10. Психологічні механізми розвитку мотивації

Підкріплення як механізм розвитку мотивації. Форми (види) підкріплення. Позитивне та негативне підкріплення. Самопідкріплення. Позитивні переживання. Позитивне емоційне підкріплення в уяві. Механізми дії позитивного підкріплення (самопідкріплення) через уяву. Залежність ефекту підкріплення від інтенсивності позитивних емоцій (сили задоволення). Поєднання підкріплення із швидким зворотнім

зв'язком і фіксацією результатів діяльності. Поєднання підкріплення з поетапною програмою виконання серії систематичних робочих кроків.

Розвиток соціально небажаних звичок і потреб (алкоголь, крадіжки і т.д.) внаслідок позитивного підкріплення. Послаблення інтересу (внутрішньої мотивації) під впливом зовнішнього підкріплення. Збільшення внутрішньої мотивації після відсутності очікуваної винагороди (відміни зовнішнього позитивного підкріплення).

Негативна мотивація та негативне підкріплення. Виникнення негативної мотивації. Форми негативних санкцій. Короточасна дія негативних санкцій (покарання). Покарання як метод мотиваційного впливу. Вплив покарання на поведінку людини. Поєднання покарання з позитивним підкріпленням альтернативної поведінки. Психологічний механізм дії покарання. Сила покарання. Прагнення уникнення покарання індивідуумом. Недоліки покарання. Недостатня ефективність негативних санкцій.

Тема 11. Мотиваційне переключення і зумовлення

Мотиваційне переключення як механізм формування мотивації. Механізм дії мотиваційного переключення. Формування нового мотиваційного відношення. Мотиваційне зумовлення як передача емоційного знання новому предмету. Моделі надання об'єкту, який був емоційно нейтральним, позитивного або негативного емоційного значення. Механізм мотиваційного зумовлення. Умови ефективного зумовлення: накладання емоцій та предмету, поєднання в часі емоцій, переживань та предмету дії, достатня сила емоцій.

Мотиваційна (емоційна) фіксація. Залежність мотиваційної фіксації від інтенсивності та глибини емоцій. Залежність мотиваційної фіксації від модальності емоцій. Сензитивний період у формуванні мотиваційних фіксацій. Мотиваційні фіксації у взаємостосунках матері і немовляти. Сексуальні фіксації.

Тема 12. Мотивація допомоги

Просоціальна поведінка. Ситуативні чинники надання допомоги. Аналіз ситуативних детермінант надання допомоги Б.Латане і Д.Дарлі. Зважування витрат і користі (методика “загубленого” долара). Дифузія відповідальності за надання допомоги.

Вплив соціальних норм на просоціальну поведінку. Норма соціальної відповідальності. Дієвість норми взаємності. Залежність норми взаємності від швидкості та адекватності надання допомоги, безкорисливості суб'єкта допомоги.

Вплив співпереживання на надання допомоги. Умови збільшення ймовірності надання допомоги. Брак часу і сконцентрованість на власних прагненнях як фактори, які знижують рівень емпатії та готовність допомагати іншим.

Теоретико-мотиваційна концепція мотивації допомоги С.Шварца. Модель мотивації просоціальної діяльності. Аспекти моральної дії: усвідомлення наслідків; приписування собі відповідальності; моральні (просоціальні) норми, самооцінка. Самооцінка потенційного суб'єкта допомоги як спонукальний фактор надання допомоги. Стадії процесуальної моделі альтруїстичної дії С.Шварца.

Тема 13. Мотивація агресії

Теорії міжособистісної агресії. Теорія потягів З. Фрейда та К. Лоренса. Фрустраційна теорія агресії Долларда і Міллера. Теорія соціального научіння А. Бандури. Гнів і пускові подразники як детермінанти агресії в теорії Л. Берковітца.

Гіпотеза катарсиса. Зв'язок агресії з моральними нормами. Норми відплати і помсти. Рівень інтелектуального розвитку і здатність до емпатії та співпереживання як фактори регуляції агресії. Самовиправдання агресивних дій. Мотивування самовиправдання.

Просоціальна і антисоціальна агресія. Зв'язок між агресивністю та агресією. Агресія як деструктивний компонент людської активності. Якісно-кількісна характеристика агресивності як властивості особистості. Роль агресивності в адаптації

особистості в соціумі. Суспільно небезпечні наслідки проявів агресивності та агресії. Соціально схвалювана (просоціальна) агресія.

Інструментальна та ворожа агресія (С. Фешбах). Інструментальна (індивідуально та соціально мотивована) агресія як засіб для досягнення певних цілей. Внутрішньо мотивована (ворожа) агресія. Імпульсивність ворожої агресії.

Ситуативні фактори агресивної поведінки. Намір, що приписується нападникові. Очікування помсти за вчинену агресію. Ключові подразники, які сприяють агресії. Задоволення в результаті досягнення мети агресії. Самооцінка (почуття провини) та оцінка з боку інших людей як фактори мотивації агресії.

Вплив телебачення на агресивність. Гіпотеза моделі. Гіпотеза каталізатора. Гіпотеза катарсиса.

Тема 14. Мотивація влади

Мотивація влади як сукупність прагнень людини мати вплив на індивідуума чи групу за допомогою засобів влади. Прагнення до влади в мотиваційній системі особистості. Егоцентрична (особистісно орієнтована) і соціоцентрична (соціоорієнтована) влада. Інструментальна та внутрішня мотивація влади. Влада, афіліація і досягнення. Залежність між профілем мотивації людини, яка має владу, та ефективністю її дій (Д. Мак-Клелланд). Вплив афіліації на успішність управління.

Ерозія («псування») влади. Небезпека зростання егоцентричності суб'єктів влади. Соціоцентрична мотивація як фактор, який зменшує ймовірність виникнення ерозії влади. Рутинізація влади: дотримання випробуваних методів реалізації влади, схеми рішень та засобів контролю. Методи профілактики ерозії влади.

Зростання прагнення до влади внаслідок її реалізації (задоволення). Явище функціональної автономії як мотиваційний чинник ерозії влади.

Джерела (засоби) влади. Влада винагородження. Влада примусу (покарання). Нормативна влада. Влада еталона. Влада експерта (знавця). Інформаційна влада. Індивідуальна сила прагнення до примноження і збільшення джерел влади.

Реалізація влади. Усвідомлення джерел (засобів) влади. Прийняття рішення щодо використання засобів влади. Оцінка мотивації об'єкта влади. Співвіднесення витрат і можливих результатів застосування влади. Актуальна та потенційна влада. Сфери використання влади.

Психологічні теорії мотивації влади. «Воля до влади» в теорії А.Адлера. Невротичне прагнення до влади в теорії К. Хорні. Теорія влади, прагнення до переважання в Еріка Фромма (поняття «авторитарний характер»).

Змістовий модуль III. Психологічні механізми емоційної регуляції поведінки та діяльності людини

Тема 15. Поняття емоції та емоційної регуляції поведінки

Поняття про емоції. Зв'язок емоцій з потребами людини. Емоційне реагування та його характеристики. Рівні емоційного реагування за С.Л.Рубінштейном. Види емоційного реагування. Компоненти емоційного реагування.

Класифікації і властивості емоцій. Види емоцій. Позитивні та негативні емоції. Амбівалентність емоцій. Стенічні та астенічні емоції. Емоції очікування і прогнозу. Емоції задоволення і радості. Фрустраційні емоції. Комунікативні емоції. Інтелектуальні емоції. Диференціація емоцій залежно від тривалості й інтенсивності плину емоційних процесів. Настрій, афект, пристрасть, стрес. Вищі і нижчі емоції. Зв'язок нижчих емоцій з задоволенням або незадоволенням фізіологічних потреб людини. Вищі емоції та духовні потреби. Моральні, інтелектуальні, естетичні емоції. Праксичні почуття. Естетичні почуття.

Роль і функції емоцій.

Тема 16. Теорії емоцій

Еволюційна теорія емоцій Ч. Дарвіна. «Асоціативна» теорія емоцій В.Вундта. «Периферійна» теорія емоцій У. Джемса – Г. Ланге. Теорія У. Кеннона – П. Барда. Психоаналітична теорія емоцій. Біологічна теорія емоцій П.К.Анохіна. Фрустраційні теорії емоцій. Когнітивістські теорії емоцій (теорії «Я», почуття та емоції, емоція як функція розуму). Інформаційна теорія емоцій П.Сімонова. Теорія диференціальних емоцій К. Ізарда. Мотиваційна теорія емоцій Р.Ліппера.

Тема 17. Емоційні стани та емоційні переживання особистості

Поняття емоційного стану. Стрес. Нудьга. Відраза. Феномен «емоційного вигорання».

Емоційні властивості людини. Емоційна збудливість. Емоційна глибина. Емоційна ригідність-лабільність. Емоційна стійкість. Експресивність. Емоційність як інтегральна властивість особистості.

Психологічні особливості страждання та депресії. Соціокультурна теорія депресії. Когнітивна теорія депресії. Теорія научіння і депресія. Депресія як явище «зумовленої безпорадності» (теорія Селігмена). Спонукальна теорія депресії Клінгера. Фази виникнення депресії. Непослідовність підкріплення (винагород і покарання) як причина депресії. Деадаптація особистості внаслідок змін у соціальному оточенні як детермінанта депресії. Психоаналітична теорія депресії. Функції і значення страждання. Соціалізація страждання. Взаємодія страждання з іншими емоціями.

Переживання як внутрішня діяльність. Ціннісно-мотиваційні перетворення в процесі переживання. Види продуктивного переживання. Зміна форм і методів задоволення потреби (реалізації задуму). Пошук нової системи цінностей. «Рух від себе» як готовність до самопожертви. Просторово-часова перспектива і страждання. Вузька спрямованість і фіксація на предметі потреби як детермінанти страждання. Боротьба та інтеграція мотивів (проблема вольової саморегуляції).

Страх і тривога. Тривога як психічний стан й тривожність як риса особистості. Фобія (невротичний страх). Причини страху. Відсутність звичних стимулів. Інтенсивність і новизна стимулу. Самотність. Зумовлення і научіння. Динаміка (фази) розвитку страху. Розрядка страху при зіткненні з небезпекою. Іррадіація страху. Страх і засвоєння соціальних норм. Етапи розвитку невротичного страху (фобії). Способи зниження хвилювання і тривоги. Хвилювання, мотивація і діяльність. Психоаналітична теорія страху З Фрейда. Теорія тривоги К.Хорні.

Психологія симпатії. Вплив зовнішньої (фізичної) привабливості людини на симпатію до неї. Залежність симпатії від вираженості позитивних характеристик об'єкта симпатії. Вплив просторових факторів та інтенсивності контактів на розвиток симпатії. Вплив кооперації (співробітництва) на атракцію. Вплив позитивного підкріплення (послуги, допомоги, похвали) на симпатію. Суб'єктивний сенс підкріплення і атракція (симпатія). Вплив ситуації (контексту) взаємодії на симпатію. Вплив адекватності-неадекватності оцінки суб'єкта підкріплення на ставлення до нього.

Змістовий модуль IV. Психологічні механізми вольової регуляції поведінки та діяльності людини

Тема 18. Вольова регуляція поведінки і діяльності людини

Поняття про волю як психологічний феномен. Психофізіологічні механізми довільного управління поведінкою і діяльністю. Умовно-рефлекторні теорії довільного управління. Функціональні системи і довільне управління діями і діяльністю. Свідомість і зумисність як ознаки довільного управління. Зв'язок довільного управління з мовними сигналами. Уявлення як компонент довільного управління.

Самоініціація довільних дій. Мимовільна ініціація довільних дій. Свідома (зумисна) ініціація довільних дій.

Свідомий самоконтроль як форма довільного управління. Роль „зворотнього зв’язку” та його механізмів в процесі самоконтролю. Довільна увага як інструмент самоконтролю. Самоконтроль і автоматизація дій.

Вольова регуляція і «сила волі». Моральна оцінка проявів «сили волі». Вольові стани. «Безвільна» поведінка. Співвідношення вольової та емоційної регуляції. Вольове зусилля як один із механізмів вольової регуляції. Природа вольового зусилля. Самостимуляція як механізм актуалізації вольового зусилля. Характеристики і види вольового зусилля.

Тема 19. Теорії волі

Історія розвитку вчення про волю. Рефлекторний підхід Рене Декарта. Вплив еволюційного вчення Ч.Дарвіна на розвиток уявлень про детермінацію поведінки людини і тварин. Детермінізм І. М. Сеченова і І. Д. Павлова.

Наукові підходи в розумінні волі та її природи. Воля як волюнтаризм. Воля як „вільний вибір”. Воля як довільна мотивація. Воля як повинність. Воля як особлива форма психічної регуляції. Воля як механізм переборювання зовнішніх і внутрішніх перешкод і труднощів.

Тема 20. Вольові якості особистості

Поняття вольових якостей особистості. Структура та загальні характеристики вольових якостей. Рівні прояву вольових якостей. Класифікація вольових якостей. Вольові якості, пов’язані з цілеспрямованістю. Вольові якості, що характеризують витримку. Характеристики вольової поведінки (складні морально-вольові якості)

Вікові та статеві особливості довільної активності. Походження довільних реакцій в онтогенезі. Вікові зміни вольових якостей.

Розвиток «сили волі». Стратегія і тактика розвитку „сили волі”. Формування морального компоненту «сили волі». Розвиток вольових якостей.

Методи вивчення вольових якостей. Проблеми в дослідженні вольових якостей. Екстенсивні методи вивчення вольової активності. Експериментальна діагностика вольових якостей.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійну роботу	Індивідуальну роботу
Змістовий модуль I. Проблеми мотиву та мотивації у психологічних дослідженнях					
Тема 1. Поняття мотиву і мотивації у психології	4	2	4	5	2
Тема 2. Види мотивів та їх характеристика	2	2	4	5	2
Тема 3. Мотивування і усвідомлення мотивів. Полімотивованість діяльності		2	4	6	2
Тема 4. Мета як спонукальний фактор	2				
Тема 5. Психологічні теорії мотивації	6	2			
Змістовий модуль II. Психологічні механізми мотивації поведінки та діяльності людини					
Тема 6. Мотивація досягнення	2	4	4	6	4

Тема 7. Особистісна причинність як детермінанта активності	2	2	2	5	2
Тема 8. Успіх і невдача. Формування завченої безпорадності	2			6	2
Тема 9. Приписування причин: теорія каузальної атрибуції	2			5	2
Тема 10. Психологічні механізми розвитку мотивації	2	2			
Тема 11. Мотиваційне переключення і зумовлення	2				
Тема 12. Мотивація допомоги		2			
Тема 13. Мотивація агресії		4			
Тема 14. Мотивація влади		2			
Змістовий модуль III. Психологічні механізми емоційної регуляції поведінки та діяльності людини					
Тема 15. Поняття емоції та емоційної регуляції поведінки	2	2	2	5	2
Тема 16. Психологічні теорії емоцій	2		2	5	2
Тема 17. Емоційні стани та емоційні переживання особистості	2	2	4	6	2
Змістовий модуль IV. Психологічні механізми вольової регуляції поведінки та діяльності людини					
Тема 18. Поняття волі та вольової регуляції поведінки і діяльності людини	2	2	2		
Тема 19. Теорії волі	2		2		
Тема 20. Вольові якості особистості	2	2	2		
Всього:	38	32	32		

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар 1. Мотив як складне інтегральне психологічне утворення

1. Поняття мотиву у психологічній теорії мотивації.
2. Аналіз співвідношення понять: мотив-мотивація, потреба-мотив, мотив-ціль.
3. Ієрархія мотивів, спонукальна сила мотивів.
4. Основні підходи до класифікації мотивів.
5. Головні види мотивів:
 - 1) мотив самоствердження;
 - 2) мотив ідентифікації з іншою людиною;
 - 3) мотив влади;
 - 4) процесуально-змістові мотиви;
 - 5) мотив саморозвитку;
 - 6) мотив досягнення;
 - 7) просоціальні (суспільно-значущі мотиви);
 - 8) мотив афіліації.

Література: 1) обов'язкова: 15-17, 21; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 2. Процеси мотивування та цілеутворення у мотиваційній сфері людини

1. Мотивування та усвідомлення мотивів.
2. Мотивування і захист свого Я.
3. Мета як спонукальний фактор. Диференціація понять: мета (ціль), часова перспектива, цілеутворення (цілепокладання).
4. Зовнішні і внутрішні цілі. Усвідомлення цілей.

5. Вплив чітко визначених цілей на ефективність діяльності.

Література: 1) обов'язкова: 15-17, 21; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 3. Зовнішня і внутрішня мотивація

1. Психологічні особливості зовнішньої і внутрішньої мотивації.
2. Неузгодженість, новизна і несподівані зміни як фактори внутрішньої мотивації.
3. “Відчуття потоку” і його фактори.
4. Самоствердження як принцип внутрішньої мотивації.
5. Ослаблення внутрішньої мотивації під впливом зовнішнього підкріплення.
6. Збільшення внутрішньої мотивації після відміни зовнішнього підкріплення.
7. Вплив зворотнього зв'язку і оцінки на формування внутрішньої мотивації.

Література: 1) обов'язкова: 15-17, 21; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 4. Мотивація досягнення

1. Сутність та основні характеристики мотивації досягнення.
2. Структурні компоненти мотивації досягнення. Формула успіху.
3. Рівень домагань як особистісна детермінанта мотивації особистості.
4. Роль здібностей та успіху у формуванні мотивації досягнення.
5. Цілеспрямованість і наполегливість як фактори мотивації досягнення.
6. Критерії, причини та умови успіху і невдачі. Типи реагування особистості на успіх і невдачу.
7. Значення ризику та сміливості у досягненні успіху.
8. Залежність рівня досягнень від сили мотивації. Закони Єркаса-Додсона. Феномен перемотивації.

Література: 1) обов'язкова: 6, 15-17; 2) додаткова: 5, 10, 21, 24, 38, 39, 54.

Семінар 5. Безпорадність та активність особистості

1. Експериментальне формування безпорадності.
2. Фактори виникнення почуття безпорадності.
3. Умови формування безпорадності.
4. Синдром набутої (завченої) безпорадності.
5. Вплив причинних схем на поведінку.
6. Приписування причин і формування безпорадності.
7. Тренінг причинних схем.

Література: 1) обов'язкова: 15-17; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 6. Психологічний захист особистості, його види

1. Природа і функції психологічного захисту.
2. Зв'язок психологічного захисту з образом Я.
3. Механізми психологічного захисту:
 - 1) витіснення;
 - 2) реактивні утворення;
 - 3) регресія;
 - 4) раціоналізація;
 - 5) сублімація;
 - 6) ідентифікація;
 - 7) проєкція;
 - 8) інтроекція;

- 9) заміщення;
 - 10) фантазія (уява);
 - 11) деперсоналізація;
 - 12) сублімація.
4. Психологічний захист і дезадаптація особистості.

Література: 1) обов'язкова: 15-17, 50, 51; 2) додаткова: 34, 45, 54.

Семінар 7. Мотивація допомоги

1. Просоціальна поведінка, вплив соціальних норм на просоціальну поведінку.
2. Ситуативні чинники надання допомоги (інформація про об'єкт допомоги). Зважування витрат і користі.
3. Дифузія відповідальності.
4. Вплив співпереживання на надання допомоги.
5. Теоретико-мотиваційна концепція С.Шварца.

Література: 1) обов'язкова: 15-17; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 8. Мотивація агресії

1. Поняття агресії. Теорії агресії.
 - 1) теорія потягів;
 - 2) фрустраційна теорія агресії;
 - 3) теорія соціального научіння;
 - 4) теорія Л.Берковітца (гнів і пускові подразники як детермінанти агресії);
 - 5) гіпотеза катарсиса.
2. Дослідження взаємності (норми відплати і помсти).
3. Самовиправдання агресивних дій.
4. Про- і антисоціальна агресія.
5. Інструментальна та ворожа агресія.
6. Ситуативні фактори агресивної поведінки.
 - 1) намір, що приписується нападникові;
 - 2) очікування помсти за вчинену агресію;
 - 3) ключові подразники, які сприяють агресії;
 - 4) задоволення в результаті досягнення мети агресії;
 - 5) самооцінка (почуття провини);
 - 6) оцінка з боку інших людей.
7. Вплив телебачення на агресивність.

Література: 1) обов'язкова: 15-17; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 9. Мотивація влади

1. Поняття мотивації влади. Мотиваційні профілі. Місце прагнення до влади в мотиваційній системі особистості.
2. Егоцентрична і соціоцентрична влада.
3. Інструментальна та внутрішня мотивація влади.
4. Влада, афіляція і досягнення.
5. Поняття ерозії влади.
6. Зростання прагнення до влади внаслідок її реалізації.
7. Джерела (засоби) влади.
8. Реалізація влади.
9. Сфери використання влади.
10. Теорії влади К.Хорні і Е.Фрома.

Література: 1) обов'язкова: 15-17; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 10. Психологічні механізми розвитку мотивації

1. Позитивне емоційне підкріплення: види, особливості, механізми дії.
2. Само підкріплення, його види. Техніки ефективного само підкріплення.
3. Мотиваційне переключення і зумовлення.
4. Мотиваційна фіксація, умови її формування та роль у розвитку мотивації.
5. Мотиваційне зміщення (автономізація мотивів).
6. Негативна мотивація та механізми негативного підкріплення.
7. Форми негативних санкцій. Вади покарання як методу мотиваційного впливу.

Література: 1) обов'язкова: 15-17, 21; 2) додаткова: 5, 10, 24, 38, 54.

Семінар 11. Емоції та емоційні властивості особистості

1. Поняття емоції у психології. Роль та функції емоцій в житті людини.
2. Підходи до класифікації емоцій. Види емоцій.
3. Характеристика різних емоцій:
 - емоції очікування і прогнозу;
 - задоволення і радість;
 - фрустраційні емоції;
 - комунікативні емоції;
 - інтелектуальні емоції.
4. Емоційні стани особистості (настрій, пристрасть, стрес, афект);
5. Емоційні властивості людини
 - емоційна збудливість;
 - емоційна глибина;
 - емоційна ригідність-лабільність;
 - емоційна стійкість;
 - експресивність;
 - емоційність як інтегральна властивість особистості.

Література: 1) обов'язкова: 15, 20,35; 2) додаткова: 9, 14, 23, 35, 38, 42, 55.

Семінар 12. Почуття та емоційні переживання

1. Співвідношення понять «емоція» і «почуття».
2. Почуття як стійке емоційне ставлення до значущого об'єкта.
3. Психологія формування та виникнення симпатії і антипатії.
4. Характеристика дружиби, закоханості та любові: джерела, різновиди, відмінності від інших емоцій.
5. Психологічні особливості ворожості, заздрощів та ревнощів.
6. Психологічні особливості задоволеності та щастя та відчуття гордості.
7. Психологія страждання і депресії. Теорії депресії.
8. Страх і тривога як мотиваційні елементи активності особи. Теорії страху і тривоги.
9. Псевдопочуття.

Література: 1) обов'язкова: 15, 20; 2) додаткова: 9, 14, 23, 35, 38, 42, 55.

Семінар 13. Індивідуально-типологічні особливості емоційної сфери особистості

1. Емоційно обумовлена (афективна) поведінка.
2. Емоційність як тип темпераменту (характеру). Модальнісні профілі (типи) емоційності.
3. Вікові і статеві особливості емоційної сфери особистості.
4. Патологія і емоції.

5. Методи вивчення емоційної сфери людини.

Література: 1) обов'язкова: 20; 2) додаткова: 9, 14, 23, 35, 38, 42, 55.

Семінар 14. Свідомий самоконтроль як форма довільної регуляції поведінки

1. Основні ознаки волі як психологічного явища.
2. Розвиток ідей про вольовий самоконтроль.
3. Роль зворотнього зв'язку та його механізмів в процесі самоконтролю. Довільна увага як інструмент самоконтролю.
4. Самоконтроль та автоматизація дій.
5. Вольова регуляція і «сила волі». Моральна оцінка проявів «сили волі»
6. Вольові стани та безвільна поведінка. Співвідношення вольової та емоційної регуляції.
7. Вольове зусилля як один із механізмів вольової регуляції. Природа вольового зусилля.
8. Самостимуляція як механізм актуалізації вольового зусилля. Характеристики і види вольового зусилля.

Література: 1) обов'язкова: 22; 2) додаткова: 28, 38, 39, 57.

Семінар 15. Теорії волі

1. Воля як волюнтаризм.
2. Воля як «вільний вибір»
3. Воля як довільна мотивація.
4. Воля як повинність.
5. Воля як особлива форма психічної регуляції.
6. Воля як механізм переборювання зовнішніх і внутрішніх перешкод і труднощів.

Література: 1) обов'язкова: 22; 2) додаткова: 28, 38, 39, 57.

Семінар 16. Вольові якості особистості

1. Склад, структура та загальні характеристики вольових якостей.
2. Класифікація вольових якостей.
3. Статеві-вікові особливості довільної активації.
4. Вікові зміни вольових якостей.
5. Розвиток “сили волі” та вольових якостей особистості.
6. “Слабка воля”, її причини та боротьба з нею.
7. Вольові дії. Психологічна структура простої та складної вольової дії.
8. Значення волі в організації діяльності та спілкування людини.
9. Методи вивчення вольових якостей.

Література: 1) обов'язкова: 22; 2) додаткова: 28, 38, 39, 57.

6. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема: Поняття мотиву і мотивації у психології

Лабораторна робота 1. Усвідомлення різних компонентів мотиву

Інструментарій: *Методика виявлення усвідомленості структури мотиву* (Ильин Е.П. *Мотивы человека: теория и методы изучения.* – К.: Вища школа, 1998. – С.218-220)

Мета заняття: ознайомити студентів з методикою, навчити аналізувати усвідомленість структури мотиву досліджуваного: наскільки повно він враховує всі

обставини (мотиватори) або орієнтується лише на один із них; схильний він більше орієнтуватися на зовнішні обставини або на внутрішні; наскільки глибоко він намагається проникнути в обґрунтування свої вчинків і дій тощо.

Лабораторна робота 2. Дослідження спрямованості особистості

Інструментарій: *Методика «Спрямованість особистості» (за В.Смекайлом та М.Кучером) (Ільин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.234-236)*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо такої мотиваційної характеристики як спрямованість особистості; ознайомлення з методикою; аналіз типів спрямованості: на себе, на взаємовідносини та на задачу.

Тема. Види мотивів та їх характеристика

Лабораторна робота 3. Визначення міри задоволення соціальних потреб

Інструментарій: *Методика «Кольоровий тест Люшера (скорочений варіант)» (Ільин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.225)*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо мотиваційних характеристик особистості; ознайомлення з методикою, аналіз міри задоволення певних соціальних потреб.

Лабораторна робота 4. Вивчення мотиву афіліації

Інструментарій: *Методика «Мотивація афіліації» М.Ш.Магомед-Емінова (Ільин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.225-228).*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо мотиву афіліації; ознайомлення з методикою; аналіз міри вираженості мотиву афіліації або мотиву «страху відторгнення».

Тема. Мотивування та усвідомлення мотивів. Полімотивованість діяльності

Лабораторна робота 5. Вивчення мотиваційної структури особистості

Інструментарій: *Методика «Діагностика мотиваційної структури особистості» В.Е.Мільмана (Ільин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.237-241)*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо сутності мотиваційної структури особистості, ознайомлення їх методикою; аналіз окремих стійких мотиваційних тенденцій особистості, які визначають її загальну спрямованість.

Лабораторна робота 6. Вивчення егоцентричної спрямованості особистості

Інструментарій: *Тест егоцентричних асоціацій (Ільин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.241-242)*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо сутності егоцентричної спрямованості особистості, ознайомлення їх методикою; аналіз вираженості егоцентричної спрямованості особистості підлітків та старших школярів.

Тема: Мотивація досягнення

Лабораторна робота 7. Вивчення мотивації досягнення (за шкалою мотивації схвалення Дугласа П.Крауна і Девіда А.Марлоу).

Інструментарій: Методики: 1) «Потреба в досягненні» Ю.М.Орлова; 2) «Оцінка потреби у схваленні» Ю.Л.Ханіна (Ильин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.220-223).

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо сутності мотиву та мотивації досягнення; ознайомлення з методиками, аналіз міри вираженості потреби у досягненні успіху в будь-якій діяльності, спрямованості людини на успіх та схвалення іншими.

Лабораторна робота 8. Вивчення особливостей мотивації прагнення до успіху та уникнення невдач

Інструментарій: Методики 1) «Мотивація до уникнення невдач» Т.Елерс; 2) «Мотивація успіху та страх невдачі» А.А.Реана (Ильин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа, 1998. – С.231-233)

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо мотивації прагнення до успіху; ознайомлення з методиками; аналіз вираженості прагнення до успіху та страху перед невдачею.

Тема. Особистісна причинність як детермінанта активності

Лабораторна робота 9. Виявлення спрямованості особистості на внутрішні або зовнішні стимули

Інструментарій: Методика «Когнітивна орієнтація»(локус контролю) Дж.Роттера.

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо поняття локусу контролю особистості, ознайомлення їх методикою; аналіз вираженості спрямованості особистості на внутрішні (інтернальні) або зовнішні (екстернальні) стимули.

Тема. Поняття емоції та емоційної регуляції поведінки

Лабораторна робота 10. Вивчення емоційного стану особистості

Інструментарій: Методика спостереження за емоційним збудженням (Ильин Е. Н. Эмоции и чувства: Учеб. пособие.– С.Пб.: Питер, 2001.–С.490-491).

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо поняття емоції та емоційного стану у психології; визначення основних характеристик емоційних станів особистості; ознайомлення їх методикою; аналіз вираженості зовнішніх ознак емоційного збудження на основі спостереження.

Тема. Психологічні теорії емоцій

Лабораторна робота 11. Вивчення вираженості та тривалості переживання фундаментальних емоцій

Інструментарій: Методика «Шкала диференціальних емоцій (ШДЕ)» (за Ізард) (Ильин Е. Н. Эмоции и чувства: Учеб. пособие.– С.Пб.: Питер, 2001.–С.492).

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо існуючих теорій емоцій, зокрема шкали диференціальних емоцій Ізард; ознайомлення їх методикою; аналіз оцінки індивідом переживання фундаментальних емоцій та тривалості їх проявів.

Тема. Емоційні стани та емоційні переживання особистості

Лабораторна робота 12. Вивчення формально-динамічних характеристик емоційності особистості

Інструментарій: Методики: 1) *діагностика емоційності за В.М.Русаловим*; 2) *самооцінний тест «Характеристики емоційності» за Е.П.Ільїним (Ільїн Е. Н. Емоції и чувства: Учеб. пособие.– С.Пб.: Питер, 2001.–С.540-542; С.549-550).*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо емоційності як формально-динамічної характеристики особистості; ознайомлення їх методикою; аналіз видів емоційності (психомоторної, комунікативної та інтелектуальної) та вираженості її проявів (емоційної збудливості, інтенсивності, стійкості емоцій та їх впливу на ефективність діяльності).

Лабораторна робота 13. Вивчення емоційної експресії

Інструментарій: *Опитувальник вивчення емоційної експресії, розроблений Л.Е.Богіною (Ільїн Е. Н. Емоції и чувства: Учеб. пособие.– С.Пб.: Питер, 2001.–С.592-596).*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо поняття експресії та експресивності особистості; ознайомлення їх методикою; аналіз домінуючих каналів експресивних проявів особистості, а також їх інтенсивності, рухової активності, порушень мови та поведінки при емоційних переживаннях.

Тема. Поняття волі та вольової регуляції поведінки і діяльності людини

Лабораторна робота 14. Вивчення довільного самоконтролю

Інструментарій: *Опитувальник для вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціального самоконтролю), розроблений Г.С.Нікіфоровим, В.К.Васильєвим та С.В.Фірсовою (Ільїн Е.П. Психологія волі – СПб: Издательство “Питер”, (Серія “Мастера психологии”).-2000. – С.253-256).*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо поняття волі та вольового самоконтролю особистості; ознайомлення їх з методикою; використання методу самооцінювання для оцінки вираженості схильності до самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці.

Тема. Вольові якості особистості

Лабораторна робота 15. Вивчення вольових якостей особистості

Інструментарій: *Методика «Використання методу спостереження для оцінки вольових якостей» А.І.Висоцького (Ільїн Е.П. Психологія волі – СПб: Издательство “Питер”, (Серія “Мастера психологии”).-2000. – С.239-241).*

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань студентів щодо поняття волі та вольових якостей особистості; ознайомлення їх методикою; використання методу спостереження для оцінки розвитку таких вольових якостей як наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, витримка і дисциплінованість.

САМОСТІЙНА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТА

Самостійна та індивідуальна робота студента включає підготовку до семінарських занять, поглиблене вивчення окремих тем навчального курсу та опрацювання відповідних матеріалів у періодичних виданнях, а саме:

- опрацювання теоретичного матеріалу заявлених тем;
- виконання усних та письмових завдань: опрацювання та підготовка виступів за запропонованими статтями у періодичних виданнях; підготовка рефератів за окремими темами, що потребують більш ґрунтовного аналізу; розробка елементів тематичних тренінгових занять; розробка програм розвитку тих чи інших мотиваційних особистісних утворень;

– систематизацію вивченого матеріалу для написання модульних контрольних робіт, розробки програм та тренінгів.

Самостійна робота охоплює 76 годин, індивідуальна – 30 годин.

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання у межах відповідних змістових модулів:

Змістовий модуль I

Тема 1. Стимульні механізми активності (поведінки) людини і тварин

Підходи до вивчення детермінації активності (поведінки) людини і тварин у працях древніх мислителів (Демокрит, Арістотель, Лукрецій, Сократ, Платон). Детермінація поведінки людини у філософії раціоналізму. Рефлекторний підхід у вивченні детермінації поведінки (Рене Декарт, Т.Гоббс, Б.Спіноза). Психофізичний паралелізм у поглядах на детермінацію поведінки людини.

Зближення позицій раціоналізму та ірраціоналізму у вивченні причин поведінки людини і тварин. Роль еволюційного вчення Ч.Дарвіна у поглядах на детермінацію поведінки людини. Вчення І.М.Сеченова і І.П.Павлова. Погляди У.Джемса на проблему волі та звички людини.

Поява вчення З.Фрейда про несвідоме та потяги людини. Теорія інстинктів У.Макдауголла.

Розуміння причин поведінки людини в теоріях біхевіоризму. Мотивація у біхевіористичній концепції Уотсона. Поняття «оперантного научіння» Ф.Скіннера. Теорія «соціального научіння» А.Бандури. Ефект Торндайка. Роль підкріплення у формуванні поведінки.

Звернення до проблеми мотивації у радянській психології ХХ ст. (А.Ф.Лазурський, Н.Н.Ланге, В.М.Боровський, Д.Н.Узнадзе).

Західні теорії мотивації поведінки людини, створені в 30-х роках ХХ ст. (К.Левін, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, Г.Маррей та ін.). Мотиваційні концепції Д.Макклелланда, Д.Аткінсона, Г.Хекхаузена, Г.Келлі, Ю.Роттера (друга половина ХХ ст.).

Рекомендована література:

1. Ильин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа – 1998. – С. 5-16.
2. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – М., 1986. – Т.1. (Состояние исследований мотивации: 12-55. Основные направления исследований мотивации: 56-93. Ситуационные детерминанты поведения: 123-178. Когнитивная теория мотивации: 179-242.

Запитання для самоперевірки:

1. Які пояснення детермінації активності (поведінки) людини і тварин пропонували древні мислителі (Демокрит, Арістотель, Лукрецій, Сократ, Платон)?
2. В чому суть детермінації поведінки людини у філософії раціоналізму?
3. Опишіть рефлекторний підхід у вивченні детермінації поведінки (Рене Декарт, Т.Гоббс, Б.Спіноза)?
4. Як ви розумієте проблему «психофізичного паралелізму» у поглядах на детермінацію поведінки людини?
5. Яка роль еволюційного вчення Ч.Дарвіна у поглядах на детермінацію поведінки людини?
6. Значення вчення І.М.Сеченова і І.П.Павлова у поясненні природи людських вчинків.
7. Суть поглядів У.Джемса на проблему волі та звички людини.
8. Проблема мотивації у вченні З.Фрейда про несвідоме та потяги людини.
9. Охарактеризуйте розуміння причин поведінки людини в теоріях біхевіоризму.
10. Опишіть західні теорії мотивації поведінки людини, створені в 30-х роках ХХ ст. (К.Левін, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, Г.Маррей та ін.).
11. Проаналізуйте мотиваційні концепції Д.Макклелланда, Д.Аткінсона, Г.Хекхаузена, Г.Келлі, Ю.Роттера (друга половина ХХ ст.).

Змістовий модуль II

Тема 2. Негативна мотивація і покарання

Поняття негативної мотивації. Форми негативних санкцій. Чинники мотиваційного впливу покарання. Психологічний механізм дії покарання. Вади покарання як методу мотиваційного впливу.

Рекомендована література:

1. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – С.153-165.

Запитання для самоперевірки:

8. Що таке негативна мотивація?
9. Опишіть форми негативних санкцій.
10. Які чинники мотиваційного впливу покарання?
11. Охарактеризуйте психологічний механізм дії покарання.
12. У чому вади покарання як методу мотиваційного впливу?

Тема 3. Упевненість у своїх здібностях (почуття компетентності)

Почуття компетентності та його чинники. Підвищення впевненості у своїх можливостях. Здібності, самооцінка, самоповага.

Рекомендована література:

1. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – С.192-199.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке почуття компетентності?
2. Визначіть чинники розвитку почуття компетентності.
3. Коли вербальне переконання є найефективнішим?
4. Які є шляхи підвищення впевненості у своїх можливостях?
5. Як атрибуція успіху (невдачі) впливає на самооцінку і мотивацію суб'єкта діяльності?

Тема 4. Позитивне підкріплення

Що таке позитивне підкріплення? Позитивне підкріплення і покарання. Залежність ефекту підкріплення від сили задоволення. Форми позитивного підкріплення. Поєднання підкріплення зі швидким зворотним зв'язком. Розвиток небажаних звичок і потреб унаслідок позитивного підкріплення.

Рекомендована література:

1. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – С.250-261.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке позитивне підкріплення?
2. В чому переваги позитивного підкріплення над покаранням?
3. Які форми позитивного підкріплення ви знаєте?
4. Яка роль швидкого зворотнього зв'язку у засвоєнні поведінки?
5. Які небажані звички і потреби можуть розвинутись унаслідок позитивного підкріплення?

Тема 5. Самопідкріплення

Що таке самопідкріплення? Види самопідкріплення. Самопідкріплення в уяві. Техніки ефективного самопідкріплення.

Рекомендована література:

1. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – С.283-290.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке самопідкріплення?
2. Які види самопідкріплення виділяють психологи?

3. В чому полягає психічний механізм дії самопідкріплення?
4. Яка роль уяви в застосуванні самопідкріплення для розвитку мотивації?
5. Охарактеризуйте техніки ефективного самопідкріплення.

Змістовий модуль III

Тема 6. Емоційне реагування та його види

Емоційне реагування та його характеристики. Рівні емоційного реагування за С.Л.Рубінштейном. Види емоційного реагування. Компоненти емоційного реагування (переживання як імпресивний компонент емоційного реагування, фізіологічний компонент емоційного реагування, експресивний компонент емоційного реагування).

Емоціогенні ситуації. Емоційний тон як реакція на відчуття і враження. Емоція як реакція на ситуацію і подію. Настрій.

Рекомендована література:

1. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. – СПб: Питер, 2001.- (Серия «Мастера психологии»). – С.13-66.

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке емоційне реагування та які його характеристики?
2. Які рівні емоційного реагування виділяє С.Л.Рубінштейн?
3. Опишіть види емоційного реагування.
4. Охарактеризуйте компоненти емоційного реагування.
5. Що таке емоціогенні ситуації?
6. Емоційний тон як вид емоційного реагування, його характеристики.
7. Емоція як вид емоційного реагування.
8. Настрій як вид емоційного реагування, його характеристики.

Тема 7. Теорії, що пояснюють механізми виникнення емоцій

Еволюційна теорія емоцій Ч.Дарвіна. «Асоціативна» теорія емоцій В.Вундта. «Периферійна» теорія емоцій У.Джемса – Г.Ланге. Теорія У.Кеннона – П.Барда. Психоаналітична теорія емоцій. Біологічна теорія емоцій П.К.Анохіна. Фрустраційні теорії емоцій. Когнітивістські теорії емоцій (теорії “Я”, почуття та емоції, емоція як функція розуму). Інформаційна теорія емоцій П.Сімонова. Теорія диференціальних емоцій К.Ізарда. Мотиваційна теорія емоцій Р.Ліппера.

Рекомендована література:

1. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. – СПб: Питер, 2001.- (Серия «Мастера психологии»). – С.66-99.

Запитання для самоперевірки:

1. В чому суть еволюційної теорії емоцій Ч.Дарвіна?
2. Охарактеризуйте «асоціативну» теорія емоцій В.Вундта.
3. Виразіть своє ставлення до «периферійної» теорії емоцій У.Джемса – Г.Ланге.
4. Проаналізуйте теорію У.Кеннона – П.Барда.
5. Зміст психоаналітичної теорії емоцій.
6. Охарактеризуйте біологічну теорію емоцій П.К.Анохіна.
7. В чому суть фрустраційних теорій емоцій?
8. Яке значення когнітивістських теорій емоцій (теорії “Я”, почуття та емоції, емоція як функція розуму)?
9. Опишіть інформаційну теорію емоцій П.Сімонова.
10. Значення теорії диференціальних емоцій К.Ізарда.
11. Мотиваційна теорія емоцій Р.Ліппера.

Змістовий модуль IV

Тема 8. Воля як довільне управління поведінкою та діяльністю людини

Чи є воля реальним психологічним феноменом? Воля – це вольова регуляція чи довільне управління? Довільні і вольові дії, їх структура.

Умовно-рефлекторні теорії довільного управління. Усвідомленість і зумисність як ознаки довільного управління. Зв'язок довільного управління з мовними сигналами. Уявлення як компонент довільного управління.

Мимовільна ініціація довільних дій. Свідома ініціація вольових дій.

Рекомендована література:

1. Ильин Е.П. Психология воли – СПб: Изд-во Питер, 2000. – (Серия “Мастера психологии”). – С. 35-74.

Запитання для самоперевірки:

1. Чи є воля реальним психологічним феноменом?
2. Воля – це вольова регуляція чи довільне управління?
3. Опишіть довільні і вольові дії, їх структуру.
4. Охарактеризуйте усвідомленість і зумисність як ознаки довільного управління.
5. В чому полягає зв'язок довільного управління з мовними сигналами?
6. В чому суть уявлення як компоненту довільного управління.
7. Опишіть мимовільну ініціацію довільних дій.
8. Опишіть свідому ініціацію вольових дій.

Тема 9. Вчинковий смисл вольової регуляції поведінки

Витоки волі. Боротьба мотивів та вольовий акт. Формування та розвиток вольових процесів.

Рекомендована література:

1. Основи психології. За загальною редакцією О.В.Киричука, В.А.Роменця. – К.: Либідь, 1997. – С.231-234.

Запитання для самоперевірки:

1. Опишіть витоки волі.
2. Що таке боротьба мотивів та вольовий акт?
3. Охарактеризуйте формування та розвиток вольових процесів.

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

У межах навчального курсу студенту пропонується виконати **навчально-дослідницький проект**, який включає два завдання (теоретичне та практично-творче):

Теоретичне завдання: *опрацювати матеріал монографії або статті (реферат і виступ):*

1. Базовые мотивы // Введение в психологию: Учеб. / Р. Л. Аткинсон, Р. С. Аткинсон, Э. Е. Смит, 2003.– С. 339–374.
2. Маклаков А. Г. Психологические теории мотивации // Маклаков А. Г. Общая психология: Учеб.– С.Пб., 2004.– С. 517–534.
3. Якобсон П. М. Зарубежные теории и концепции мотивации поведения // Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека.– М., 1969.– С. 42–113.
4. Ильин Е. П. Внешнеорганизованная мотивация // Ильин Е. П. Мотивация и мотивы.– С.Пб., 2002.– С. 89–114.
5. Ильин Е. П. Внутреннеорганизованная мотивация // Ильин Е. П. Мотивация и мотивы.– С.Пб., 2002.– С. 75–88.

6. Дергачёва О. Е. Автономия и самодетерминация в психологии мотивации: теория Э. Деси и Р. Райане // Современная психология мотивации / Под ред. Д. А. Леонтьева.– М., 2002.– С. 103–121.
7. Гордеева Т. О. Мотивация достижения: теории, исследования, проблемы // Современная психология мотивации: / Под ред. Д. А. Леонтьева.– М., 2002.– С. 47–102.
8. Хеккаузен Х. Мотивация достижения / Пер. с нем. Д. А. Леонтьев, Б. М. Величковский // Хеккаузен Х. Мотивация и деятельность.–С.Пб.; М., 2003.– С. 367–442.
9. Бороздина Л.В. Исследование уровня притязаний: Учебное пособие. – М., 1986. (*Понятие уровня притязаний: 3-11. Уровень притязаний и личность: 31-40*).
10. Фресс П. Оптимум мотивации // Психология мотивации и эмоций: Хрестоматия / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман.– М., 2002.– С. 481–483.
11. Хеккаузен Х. Атрибуция деятельности достижения / Пер. с нем. Д. А. Леонтьев, Б. М. Величковский // Хеккаузен Х. Мотивация и деятельность.– С.Пб.; М., 2003.– С. 668–716.
12. Занюк С. Теоретичні та практичні аспекти формування мотивації досягнення // Науковий вісн. ВДУ.– Луцьк, 1998.– № 9.– С. 55–59.
13. Корнилова Т. В. Мотивационная регуляция принятия решений: Современные представления // Современная психология мотивации / Под ред. Д. А. Леонтьева.– М., 2002.– С. 172–213.
14. Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1989.
15. Фрейд А. Психология “Я” и защитные механизмы. – М., 1993.
16. Вилюнас В. К., Кравченко А. С. Мотивация демонстративного поведения // Современная психология мотивации / Под ред. Д. А. Леонтьева.– М., 2002.– С. 122–151.
17. Сафуанов Ф. С. Психологические механизмы криминальной агрессии: мотивационный аспект // Современная психология мотивации / Под ред. Д. А. Леонтьева.– М., 2002.– С. 327–342.
18. Ильин Е. П. Мотивация отклоняющего (девиантного) поведения // Ильин Е. П. Мотивация и мотивы.– С.Пб., 2002.– С. 236–252.
19. Насиновская Е. Е. Альтруистический императив // Современная психология мотивации / Под ред. Д. А. Леонтьева.– М., 2002.– С. 152–171.
20. Ильин Е. П. Мотивация просоциального поведения // Ильин Е. П. Мотивация и мотивы.– С.Пб., 2002.– С. 216–235.
21. Хеккаузен Х. Социальные связи: мотивация аффилиации и мотивация близости / Пер. с нем. Д. А. Леонтьев, Б. М. Величковский // Хеккаузен Х. Мотивация и деятельность.– С.Пб.; М., 2003.– С. 546–574.
22. Берковиц Л. Что такое агрессия // Психология мотивации и эмоции / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, Т. В. Фаликман.– М., 2002.– С. 358–376.
23. Лоренц К. К естественной теории агрессии // Психология мотивации и эмоции / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, Т. В. Фаликман.– М., 2002.– С. 132–157.
24. Хеккаузен Х. Мотивация власти / Пер. с нем. Д. А. Леонтьев, Б. М. Величковский // Хеккаузен Х. Мотивация и деятельность.– С.Пб.; М., 2003.– С. 575–614.
25. Механизмы развития мотивации человека // Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М., 1990. С. 46-82.
26. Петренко В. Ф. Психосемантическое исследование мотивации // Вопросы психологии.– 1983.– № 3.– С. 29–39.
27. Выготский Л. С. Проблема эмоций // Вопросы психологии.– 1958.– № 3.– С. 125–134.
28. Буров А. И. Эмоция, чувство, отношения // Вопросы психологии.– 1966.– № 1.– С. 141–151.

29. Былкина Н. Д., Люсин Д. В. Развитие представлений детей об эмоциях в онтогенезе // Вопросы психологии.– 2000.– № 5.– С. 38–48.
30. Репнова Т. П. Феномен емоційної кризи розвитку // Практична психологія та соц. робота.– 2004.– № 4.– С. 42–52; № 5.– С. 77–79; № 6.– С. 54–63.
31. Гоулмен Д. Эмоциональная компетентность // Психология мотивации и эмоций: Хрестоматия / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман.– М., 2002.– С. 562–566.
32. Горбатков А. А. Позитивные и негативные эмоции: взаимосвязь и её зависимость от уровня субъектного развития индивида // Психологический журн.– 2001.– Т. 22, № 1.– С. 61–71.
33. Алман Б. Т., Ламбру П. Т. Страхи, фобии, тревоги // Алман Б. М., Ламбру П. Т. Самогипноз: Руководство по изменению себя / Пер. с англ. Т. К. Кругловой.– М., 2003.– С. 81–88.
34. Эйдемиллер Э. Г. Тревога и страх: друзья или враги психотерапевта // Психологическая газ.– 2003.– Февр. (№ 2).– С. 26–27.
35. Лурия А. Р. Диагностика следов аффекта // Психология эмоций: Тексты / Под ред. В. К. Виллюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер.– М., 1984.– С. 228–234.
36. Мазур А. В. Страх як психологічна проблема особистості // Практична психологія та соц. робота.– 2002.– № 3.– С. 25–28.
37. Жуков Е. К., Захарьянц Ю. З. К вопросу о физиологических механизмах волевых действий // Вопросы психологии.– 1961.– № 6.– С. 127–135.
38. Лозниця В. С. Воля та вольові дії у структурі особистості // Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: Навч. посіб.– К., 2003.– С. 149–166.
39. Смирнов Б. Н. О разных подходах к проблеме воли в психологии // Вопросы психологии.– 2004.– № 3.– С. 64–71.
40. Бжалава И. Т. Об экспериментальном изучении воли // Вопросы психологии.– 1961.– № 4.– С. 53–60.
41. Чхартишвили Ш. Н. Проблема воли в психологии // Вопросы психологии.– 1967.– № 4.– С. 72–81.
42. Быков А. Становление волевой регуляции в кризисные периоды развития // Прикладная психология и психоанализ.– 2002.– № 4.– С. 5–25.
43. Поліщук С. А. Розвиток вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія та соц. робота.– 2002.– № 4.– С. 12–14.
44. Смирнова Е. О. Развитие воли и произвольности в раннем онтогенезе // Вопросы психологии.– 1990.– № 3.– С. 49–57.

Практично-творче завдання:

1. Розробіть програму розвитку мотивації досягнення школяра.
2. Підберіть вправи для розробки тренінгу розвитку мотивації досягнення.
3. Розробіть програму розвитку вміння визнання (оцінки) успіхів іншої людини з метою формування її мотивації досягнення.
4. Розробіть програму аутотренінгу розвитку мотивації досягнення.
5. Підберіть вправи для формування позитивного образу власного «Я».
6. Розробіть вправи для формування позитивного ставлення до власних помилок.
7. Розробіть програму розвитку особистісної причинності.
8. Розробіть програму тренінгу постановки цілей та їх досягнення.
9. Запропонуйте рекомендації вчителям щодо запобігання розвитку синдрому завченої безпорадності у школярів.
10. Розробіть програму подолання завченої безпорадності у навчальній діяльності сучасних школярів.
11. Складіть індивідуальну програму подолання завченої безпорадності дорослої людини.

12. Розробіть рекомендації батькам щодо подолання завченої безпорадності дитини.
13. Розробіть програму аутотренінгу подолання завченої безпорадності у дорослому віці.

9. МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

1. Питання модульної контрольної роботи (змістовий модуль I)

1. Підходи до вивчення детермінації активності (поведінки) людини і тварин у працях древніх мислителів.
2. Детермінація поведінки людини у філософії раціоналізму.
3. Рефлекторний підхід у вивченні детермінації поведінки.
4. Психофізичний паралелізм у поглядах на детермінацію поведінки людини.
5. Поняття мотивації з точки зору структурного та процесуального підходів.
6. Зовнішня та внутрішня (процесуальна) мотивація.
7. «Відчуття потоку» як фактор внутрішньої мотивації.
8. «Потреба» і «мотив»: диференціація понять.
9. Етапи формування потреби особистості.
10. Функції потреби особистості.
11. Теорії потреб.
12. Ієрархічна модель класифікації потреб А.Маслоу.
13. Моністичні уявлення про сутність мотиву.
14. Мотив як складне інтегральне психологічне утворення.
15. Структура мотиву.
16. Функції мотиву.
17. Класифікація мотивів.
18. Стадійність мотиваційного процесу.
19. «Вкорочена» мотивація. «Немотивовані» дії і вчинки.
20. Негативна мотивація.
21. Результативний та процесуальний компоненти мотивації.
22. Полімотивованість діяльності.
23. Мотивування та усвідомлення мотивів.
24. Мотиваційна установка. Мрія як різновид мотиваційної установки.
25. Потяги, бажання, хотіння як різновиди мотиваційних утворень.
26. Інтереси як мотиваційні утворення, характеристики інтересів.
27. Спрямованість особистості як мотиваційне утворення.
28. Характеристики мотиваційної сфери особистості.
29. Мотиваційні стани.
30. Мотиваційні властивості особистості.
31. Онтогенетичні особливості мотивації і структури мотиву.
32. Особливості мотивації в період раннього дитинства.
33. Особливості мотивації в період дошкільного дитинства.
34. Особливості мотивації в період молодшого шкільного віку.
35. Особливості мотивації в період середнього шкільного віку.
36. Особливості мотивації в період старшого шкільного віку.
37. Співвідношення мотивів і цілей у мотиваційній сфері особистості.
38. Внутрішні і зовнішні цілі, їх мотиваційне значення.
39. Особливості дії конкретних і загальних цілей на мотивацію і активність.
40. Роль фіксації проміжних результатів діяльності у посиленні мотивації.
41. Проблема мотивації у психоаналітичній теорії особистості З.Фрейда. Структура особистості за З.Фрейдом.
42. Природа і функції психологічного захисту.
43. Форми психологічного захисту, їх аналіз.

44. Психологічний захист і дезадаптація особистості.
45. Мотивація у біхевіористичній концепції Уотсона.
46. Поняття «оперантного научіння» Ф.Скіннера та «соціального научіння» А.Бандури.
47. Ефект Торндайка. Роль підкріплення у формуванні поведінки.
48. Модель особистості Курта Левіна. Способи задоволення потреби.
49. Поняття квазіпотреби.
50. Ефект Зейгарник.

2. Питання модульної контрольної роботи (змістовий модуль II)

1. Мотивація досягнення, її роль у досягненні успіху. Формула успіху.
2. Структурні компоненти (формула) мотивації досягнення.
3. Мотив досягнення. «Почуття ефективності».
4. Теоретичні концепції розвитку мотивації досягнення. Дослідження Д.Аткінсона і Д.Мак-Клелланда.
5. Умови формування високої мотивації досягнення.
6. Почуття компетентності та чинники, що впливають на його розвиток.
7. Особистісна причинність як мотиваційний фактор.
8. Внутрішній і зовнішній локуси контролю.
9. Фактори, що підсилюють та знижують переживання особистісної причинності.
10. Мотивація і невдача. Реакції на невдачу.
11. Роль ризику та сміливості у досягненні успіху.
12. Почуття безпорадності. Експерименти М.Селігмена.
13. Фактори виникнення почуття безпорадності.
14. Вплив виховних стратегій на виникнення почуття безпорадності.
15. Поняття причинних схем. Вплив причинних схем на поведінку.
16. Пояснення причин невдачі внутрішніми та зовнішніми факторами.
17. Поняття каузальної атрибуції. Фундаментальна помилка каузальної атрибуції.
18. Мотиваційне переключення.
19. Мотиваційне зумовлення, умови його ефективності.
20. Мотиваційна фіксація. Залежність мотиваційної фіксації від глибини та інтенсивності емоцій.
21. Мотиваційне зміщення (автономізація мотивів).
22. Поняття просоціальної поведінки.
23. Ситуативні чинники надання допомоги. Зважування витрат та користі.
24. Дифузія відповідальності.
25. Вплив соціальних норм на просоціальну поведінку.
26. Вплив співпереживання на ймовірність надання допомоги.
27. Мотиваційна концепція С.Шварца. Стадії альтруїстичної дії.
28. Поняття агресії та агресивної поведінки.
29. Теорії агресії: теорія потягів.
30. Теорії агресії: фрустраційна теорія.
31. Теорії агресії: теорія соціального научіння.
32. Теорії агресії: теорія Л.Берковітца.
33. Дослідження агресії: гіпотеза катарсису.
34. Самовиправдання агресивних дій (А.Бандура).
35. Про- і антисоціальна агресія.
36. Інструментальна і ворожа агресія.
37. Ситуативні фактори агресивної поведінки.
38. Мотивація влади та прагнення до влади у мотиваційній системі особистості.
39. Егоцентрична і соціоцентрична влада.
40. Інструментальна та внутрішня мотивація влади.
41. Ерозія влади та її наслідки.

42. Джерела (засоби) влади.
43. Воля до влади в теорії А.Адлера.
44. Невротичне прагнення до влади в теорії К.Хорні.
45. Теорія влади Е.Фромма.
46. Позитивна мотивація та форми позитивного підкріплення.
47. Негативна мотивація та форми негативного підкріплення.
48. Чинники мотиваційного впливу покарання.
49. Вади покарання як методу мотиваційного впливу.
50. Поняття самопідкріплення, його види.

3. Питання модульної контрольної роботи (змістовий модуль III)

1. Поняття емоції у психології. Роль та функції емоцій в житті людини.
2. Емоційне реагування та його характеристики.
3. Рівні емоційного реагування за С.Л.Рубінштейном.
4. Види емоційного реагування.
5. Компоненти емоційного реагування.
6. Емоціогенна ситуація.
7. Емоційний тон як вид емоційного реагування, його характеристики.
8. Емоція як вид емоційного реагування.
9. Настрій як вид емоційного реагування, його характеристики.
10. Підходи до класифікації емоцій. Види емоцій.
11. Позитивні та негативні емоції. Амбівалентність емоцій.
12. Стенічні та астеничні емоції.
13. Емоції очікування і прогнозу.
14. Емоції задоволення і радості.
15. Фрустраційні емоції.
16. Комунікативні емоції.
17. Інтелектуальні емоції.
18. Емоційні стани особистості.
19. Емоційні властивості людини.
20. Емоційна збудливість.
21. Емоційна глибина.
22. Емоційна ригідність-лабільність.
23. Емоційна стійкість.
24. Експресія та експресивність особистості.
25. Емоційність як інтегральна властивість особистості.
26. Співвідношення понять «емоція» і «почуття».
27. Почуття як стійке емоційне ставлення до значущого об'єкта.
28. Психологія формування та виникнення симпатії і антипатії.
29. Характеристики дружби, закоханості та любові: джерела, різновиди, відмінності від інших емоцій.
30. Психологічні особливості ворожості, заздрощів та ревнощів.
31. Психологічні особливості задоволеності та щастя та відчуття гордості.
32. Психологія страждання і депресії. Теорії депресії.
33. Страх і тривога як мотиваційні елементи активності особи. Теорії страху і тривоги.
34. Псевдопочуття.
35. Емоційно обумовлена (афективна) поведінка.
36. Модальнісні профілі (типи) емоційності.
37. Еволюційна теорія емоцій Ч.Дарвіна.
38. «Асоціативна» теорія емоцій В.Вундта.
39. «Периферійна» теорія емоцій У.Джемса – Г.Ланге.
40. Теорія У.Кеннона – П.Барда.

41. Психоаналітична теорія емоцій.
42. Біологічна теорія емоцій П.К.Анохіна.
43. Фрустраційні теорії емоцій.
44. Когнітивістські теорії емоцій (теорії “Я”, почуття та емоції, емоція як функція розуму).
45. Інформаційна теорія емоцій П.Сімонова.
46. Теорія диференціальних емоцій К.Ізарда.
47. Мотиваційна теорія емоцій Р.Ліппера.
48. Вікові і статеві особливості емоційної сфери особистості.
49. Патологія і емоції.
50. Методи вивчення емоційної сфери людини.

4. Питання модульної контрольної роботи (змістовий модуль IV)

1. Основні ознаки волі як психологічного явища.
2. Чи є воля реальним психологічним феноменом?
3. Воля – це вольова регуляція чи довільне управління?
4. Витоки волі.
5. Боротьба мотивів та вольовий акт.
6. Формування та розвиток вольових процесів.
7. Опишіть довільні і вольові дії, їх структуру.
8. Охарактеризуйте усвідомленість і зумисність як ознаки довільного управління.
9. В чому полягає зв'язок довільного управління з мовними сигналами?
10. В чому суть уявлення як компоненту довільного управління.
11. Опишіть мимовільну ініціацію довільних дій.
12. Опишіть свідому ініціацію вольових дій.
13. Вольові дії. Психологічна структура простої та складної вольової дії.
14. Розвиток ідей про вольовий самоконтроль.
15. Роль зворотнього зв'язку та його механізмів в процесі самоконтролю. Довільна увага як інструмент самоконтролю.
16. Самоконтроль та автоматизація дій.
17. Вольова регуляція і «сила волі». Моральна оцінка проявів «сили волі»
18. Вольові стани та безвільна поведінка. Співвідношення вольової та емоційної регуляції.
19. Вольове зусилля як один із механізмів вольової регуляції. Природа вольового зусилля.
20. Самостимуляція як механізм актуалізації вольового зусилля. Характеристики і види вольового зусилля.
21. Воля як волюнтаризм.
22. Воля як «вільний вибір».
23. Воля як довільна мотивація.
24. Воля як повинність.
25. Воля як особлива форма психічної регуляції.
26. Воля як механізм переборювання зовнішніх і внутрішніх перешкод і труднощів.
27. Склад вольових якостей.
28. Структура та загальні характеристики вольових якостей.
29. Класифікація вольових якостей.
30. Виникнення довільних реакцій в онтогенезі.
31. Вікові особливості довільного управління.
32. Вікові зміни вольових якостей.
33. Стратегія і тактика розвитку “сили волі”.
34. Формування морального компоненту «сили волі».
35. Розвиток вольових якостей особистості.

36. “Слабка воля”, її причини та боротьба з нею.
37. Патологія волі.
38. Значення волі в організації діяльності та спілкування людини.
39. Екстенсивні методи вивчення вольової активності.
40. Експериментальна діагностика вольових якостей.

9. ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Мотивація як сукупність особистісних (стійких) і ситуативних (динамічних) факторів. Характеристика понять “мотивація”, “потреба”, “мотив” у психології.
2. Стадії розвитку мотивації, їх характеристика.
3. Мотив як складне інтегральне психічне утворення, структура мотиву.
4. Мотив самоствердження.
5. Мотив влади.
6. Мотив афіліації.
7. Мотив саморозвитку.
8. Мотив досягнення.
9. Просоціальні мотиви.
10. Мотивування та усвідомлення мотивів.
11. Онтогенетичні аспекти розвитку мотивації.
12. Ієрархічна модель класифікації потреб А.Маслоу.
13. Психологічні особливості екстринсивної (зовнішньої) та процесуально-змістовної (інтринсивної, внутрішньої) мотивації.
14. Загальна будова мотиваційної сфери людини, основні мотиваційні утворення, їх характеристика.
15. Психоаналітична теорія мотивації.
16. Механізми психологічного захисту особистості, їх характеристика.
17. Мотивація в теоріях біхевіоризму.
18. Мотивація в теорії поля Курта Левіна (поняття валентності, психологічного поля та польової поведінки).
19. Характеристика ефекту Зейгарнік (ефекту незавершеної дії).
20. Мотивація в теоріях властивостей (Ф.Лерш, Р.Кеттел, У.Маккдауголл, Г.Мюррей).
21. Теорії потреб: теорія гомеостазу, теорія К. Гольдштейна, теорія оптимальної активації.
22. Поняття про каузальну атрибуцію. Фундаментальна помилка атрибуції.
23. Структурні компоненти мотивації досягнення.
24. Залежність рівня досягнень від сили мотивації.
25. Психологічна характеристика мотивації допомоги, ситуативні фактори надання допомоги.
26. Психологічне пояснення феномену дифузії відповідальності.
27. Характеристика впливу соціальних норм на просоціальну поведінку (допомога, альтруїзм).
28. Мотивація влади. Егоцентрична і соціоцентрична влада.
29. Ерозія влади. Джерела (засоби) влади.
30. Психологічні теорії мотивації влади.
31. Мотивація агресії. Про- і антисоціальна агресія.
32. Теорії агресії (теорія потягів, фрустраційна теорія, теорія соціального насліддя, теорія Л.Берковітца).
33. Ситуативні форми агресивної поведінки.
34. Залежність успіху від здібностей і мотивації досягнення.
35. Особистісна причинність як мотиваційний фактор.
36. Фактори, які підвищують та знижують переживання особистісної причинності.

37. Умови та фактори виникнення почуття безпорадності. Синдром набутої (завченої) безпорадності.
38. Концепція локуса контролю Роттера. Внутрішній і зовнішній локус контролю, їх характеристика.
39. Мотиваційна фіксація. Залежність мотиваційної фіксації від інтенсивності та глибини емоцій.
40. Поняття страху, тривоги, фобії. Характеристика причин страху.
41. Психоаналітична теорія страху З.Фрейда.
42. Теорія тривоги К.Хорні.
43. Психологічна характеристика симпатії та факторів, що впливають на неї.
44. Вплив позитивного підкріплення на розвиток симпатії.
45. Позитивне емоційне підкріплення: види, особливості, механізми дії.
46. Мотиваційне переключення і зумовлення.
47. Мотиваційна фіксація, умови її формування та роль у розвитку мотивації.
48. Механізми негативного підкріплення, їх особливості та ефективність.
49. Мотиваційний тренінг, його різновиди.
50. Мотивація навчання, її динаміка.
51. Мотивація трудової діяльності.
52. Поняття емоції, емоційного стану та емоційного переживання. Роль емоції в житті людини.
53. Емоційне реагування, його види та рівні.
54. Психологічні теорії емоцій.
55. Залежність успішності діяльності людини від сили її емоційного збудження.
56. Воля і її основні признаки, функції та критерії волі.
57. Поняття вольової дії, проста і складна вольова дія.
58. Теорії волі.
59. Вольові якості особистості.
60. Вольова регуляція поведінки, зв'язок вольової регуляції з мотивацією діяльності.

10.ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ: іспит.

11.МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ.

Специфіка викладання курсу полягає у використанні двох видів контролю: поточного і підсумкового.

Поточний контроль включає в себе:

- тестування – така форма контролю дозволяє перевірити загальну підготовку студентів до кожного заняття, проводяться регулярно на вибірковій основі;
- опитування – проводиться з метою виявлення вміння студентами оперувати вичитаним викладачем матеріалом, відповідати на додаткові питання, проводиться регулярно на вибірковій основі;
- самостійна робота – така форма контролю дозволяє виявити вміння чітко, логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання, вміння працювати самостійно.

12.РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль (max=40 балів)				Модульний контроль (max=60 балів)		Заг альна кількість балів
Модуль 1				Модуль 2		
ЗМ1-ЗМ2		ЗМ3-ЗМ4		МКР 1; 2	МКР 3; 4	100 балів
Т 1-10	Лаб 1- 8	Т 11- 20	Лаб 9- 16			
10	10	10	10	30	30	

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Зараховано	
90 – 100	A		
82-89	B		
75-81	C		
67-74	D		
60-66	E		
0-59	Fx	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано (з можливістю повторного складання)

Критерії оцінювання

Поточне опитування й модульний контроль здійснюються викладачем на заняттях протягом семестру в межах відповідного навчального модуля за графіком, затвердженим кафедрою загальної та соціальної психології.

Поточне опитування має на меті перевірку рівня знань студента при виконанні різного виду завдань на семінарських та лабораторних заняттях та завдань для самостійної роботи. Максимальний семестровий рейтинговий бал за модулі I, II, III, IV (поточне опитування на семінарських заняттях, лабораторні роботи та модульний контроль) становить 30 балів. За модуль V (індивідуальна робота) студент отримує 10 балів. Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту, на що відводиться 60 балів. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за вивчення курсу – 100 балів.

- Оцінка **поточної** роботи здійснюється на основі результатів оцінки виступів та участі у дискусіях студента на **семінарських** заняттях, виконання **лабораторних** робіт, результатів **тематичного і модульного** контролю знань.
- Оцінка за виступи на **семінарах** виставляється за 5-бальною шкалою. Критерії оцінювання – свобода володіння матеріалом і понятійним апаратом, глибина і оригінальність міркувань, кількість опрацьованих джерел, вміння організовано і послідовно викласти думку. Непідготовленість студента до семінарського заняття оцінюється в 0 балів. Отримана на семінарських заняттях оцінка не підлягає перездачі. Активна участь студента в дискусії на занятті оцінюється додатково в 1-3 бала. Середня оцінка за виступи на семінарських заняттях протягом одного модуля переводиться у підсумкову п'ятибальну оцінку.
- Оцінка за **лабораторний** практикум виставляється на основі захисту студентом проведених і належним чином оформлених лабораторних робіт. Оцінка виставляється за умови, що студент виконає всі передбачені планом модуля лабораторні роботи. Середня оцінка за лабораторні роботи, виконані в межах модуля, переводиться у підсумкову п'ятибальну оцінку.
- Тематичний** контроль знань проводиться у вигляді письмового контролю на заняттях в аудиторний час для оцінки рівня засвоєння теоретичного матеріалу. Середня оцінка за тематичні контрольні роботи, виконані в межах модуля, переводиться у підсумкову п'ятибальну оцінку.
- Модульний** контроль знань проводиться в вигляді письмової контрольної роботи відповідно до затвердженого графіку модульного контролю. Оцінка за модульну контрольну виставляється за п'ятибальною шкалою. Відсутність студента на модульній контрольній роботі оцінюється у „0” балів. Повторне написання модульної контрольної роботи для студента можливе при умові, якщо він був відсутній з поважної причини.

7. **Індивідуальне** навчально-дослідницьке завдання складає V модуль. Максимальна оцінка за його виконання – 10 балів (3 бали за теоретичне завдання, 7 балів за практично-творче завдання).
8. **Поточна семестрова оцінка** за роботу студента в семестрі складається з суми модульних оцінок і оцінки за індивідуальне завдання і максимально може складати 40 балів.
9. Підсумковий контроль з дисципліни проводиться у формі іспиту, максимальна оцінка за який складає 60 балів.

Система нарахування балів:

1) поточне оцінювання та самостійна робота:

оцінка “відмінно” відповідає 5-ти балам за поточне опитування на семінарських заняттях, лабораторні роботи, тематичний та модульний контроль; 10-9-ти балам за індивідуальне завдання і ставиться за широкі й системні знання теоретичного й практичного матеріалу з психології управління. Тут оцінюються усні відповіді на семінарських заняттях і написання письмових робіт (модульної контрольної роботи, лабораторних робіт, індивідуальних завдань).

оцінка “добре” відповідає 4 балам за поточне опитування на семінарських заняттях, лабораторні роботи, тематичний та модульний контроль; 7-8-ми балам за індивідуальне завдання і ставиться за хороші знання теоретичного й практичного матеріалу.

оцінка “задовільно” відповідає 3 балам за поточне опитування на семінарських заняттях, лабораторні роботи, тематичний та модульний контроль; 4–6 балам за індивідуальне завдання і ставиться за знання базових питань теоретичного й практичного матеріалу.

оцінка “незадовільно” відповідає 0-2 балам за поточне опитування на семінарських заняттях, лабораторні роботи, тематичний та модульний контроль; 0-3 балам за індивідуальне завдання і ставиться за незнання базових питань теоретичного і практичного матеріалу.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Алексеева М.І. Мотиви навчання учнів. Психологія навчання.- К., 1972
2. Алексеева М.І., Дригус М.Т. Дослідження мотиваційної сфери особистості підлітка. Вивчення особистості підлітка.-К.. 1994
3. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М., 1976. (*Мотивация: 6-39. Формирование личности и мотивации: 39-75, 135-143. Воспитание и мотивация: 144-155.*)
4. Бороздина Л.В. Исследование уровня притязаний: Учебное пособие. – М., 1986. (*Понятие уровня притязаний: 3-11. Уровень притязаний и личность: 31-40.*)
5. Братусь Б.С. Психологические аспекты нравственного развития личности. – М., 1977. (*Мотивация: 5-21.*)
6. Василюк В.К. Психология переживания.- М., 1984
7. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений.- М., 1976.
8. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М., 1990. (*Понятие мотивации: 11-45. Механизмы развития мотивации человека: 46-82. Мотивация и эмоции: 82-216. Мотивация и личность: 217-284.*)
9. Вилюнас В.К. Психологические механизмы биологической мотивации. – М., 1986. (*Мотивационные процессы в системе психического отражения: 3-16. Нужды и потребности: 48-78, 94-110. Мотивация и эмоции: 78-94. Инстинкты: 110-143.*)
10. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений. -М.,1984

11. Гримак Л.П. Общение с собой: Начала психологии активности.-М., 1976
12. Додонов Б.И. В мире эмоций. – Киев, 1987. (*Эмоции и потребности: 18-22*).
13. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій.- Луцьк, 1997.
14. Занюк С.С. Психологія мотивації. Теорія і практика мотивування. Мотиваційний тренінг. К., Ника-Центр, 2001. – 349с.
15. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2002. – 304с.
16. Занюк С.С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх.-Луцьк, 1998.
17. Изард К. Психологія емоцій / Перев. с англ. – СПб: Изд-во «Питер», 2000.
18. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. – СПб: Питер, 2001 (Серия «Мастера психологии»).
19. Ильин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения. – К.: Вища школа – 1998. – 291с.
20. Ильин Е.П. Психология воли – СПб: Изд-во Питер, 2000. – 288 с. (серия “Мастера психологии”)
21. Ковалев А. Г. О чувствах и эмоциях // Вопросы психологии.– 1957.– № 4.– С. 25–33.
22. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. - М., 1998.
23. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики.- М., 1981.
24. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1982. (*Мотивы, эмоции и личность: 189-206*).
25. Магун В.С. Потребности и психология социальной деятельности личности.- Л., 1983.
26. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навч. посіб.– 2-е вид., перероб., доп.– К., 2004.– С. 223–234.
27. Маркова А.К. Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения.-М., 1990. – 192с.
28. Маслоу А. Психология бытия.-К., 1997.
29. Матюхина М.В. Мотивация учения младших школьников.-М.,1984.
30. Мерлин В.С. Структура личности. Характер, способности, самосознание: Учебное пособие к спецкурсу. – Перм, 1990. (*Мотивация: 73-81*)
31. Миллер Д., Галантер Е., Прибрам К. Планы и структура поведения. – М., 1964. (*Мотивация поведения. Значимость, намерения и выполнение планов: 75-90. Инстинкты: 91-99*).
32. Москвичев С.Г. Проблемы мотивации в психологических исследованиях. – К.: Наукова думка. – 1975. – 143с.
33. Мотивация и эмоции // Современная психология: Справочное руководство / Под ред. В. Н. Дружинина.– М., 1999.– С. 346–362.
34. Муздыбаев К. Психология ответственности. – Л., 1983. (*Локус контроля личности: 43-89*).
35. Мясищев В.Н. Личность и неврозы. –Л., 1960. (*О потребностях как отношениях человека: 200-208. Проблема отношений человека и ее место в психологии: 209-230*).
36. М’ясоїд П. А. Загальна психологія: Навч. посіб.– К., 2000.– С. 379–393.
37. Немов Р.С. Психология. В 3-х т. Том 1. Общие основы психологии. М.: Владос. - С.461-508.
38. Психология эмоций. Тексты. Под ред. В.К.Вилюнаса, Ю.Б.Гиппенрейтер. – М. – 1984. – 286с.
39. Психология мотивации и эмоций: Хрестоматия / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман.– М., 2002.
40. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций.- М., 1979. – 391с.
41. Санникова О.П. Эмоциональность и регуляция активности общения // Вопросы психологии. – 1984. - №3. – С.123-128.
42. Селье Г. Стресс без дистресса. – М., 1982. (*Мотивация и стресс: 52-83*)
43. Симонов П.В. Мотивированный мозг. Высшая нервная деятельность и естественнонаучные основы общей психологии. – М., 1987. (*Опыт классификации потребностей человека: 43-60*)

44. Симонов П.В. Эмоциональный мозг. Физиология. Нейроанатомия. Психология эмоций. – М., 1981. (*Потребности как основа и движущая сила человеческого поведения: 143-160*).
45. Столин В.В. Мотивация и самосознание./ Мотивация личности.- М., 1982.
46. Франкл В. Человек в поисках смысла.- М., 1993.
47. Фресс П., Пиаже Ж. Экспериментальная психология. – Вып. 5. – М., 1975. (*Мотивация: 15-110*).
48. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы.- М., 1993
49. Фрейд З. Психология бессознательного.- М., 1989.
50. Фромм Э. Человек для себя.- М., 1992.
51. Фромм Э. Искусство любить.- М., 1986
52. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – М., 1986. – Т.1. (*Состояние исследований мотивации: 12-55. Основные направления исследований мотивации: 56-93. Мотивация и личность: 94-122. Ситуационные детерминанты поведения: 123-178. Когнитивная теория мотивации: 179-242. Тревожность и мотив достижения: 243-288. Социальные мотивы – аффилиация и власть: 289-337. Просоциальные и антисоциальные мотивы. Мотивация помощи и агрессия: 338-405*). Т. 2 (*Мотивация достижения: 5-59. Атрибуция каузальная: 60-187. Развитие мотивации и изменение мотивов: 270-339.*)
53. Хок Р. Р. Эмоции и мотивация // Хок Р. Р. 40 исследований, которые потрясли психологию.– С.Пб., 2003.– С. 213–257.
54. Чудновский В.Э. Воспитание способностей и формирование личности. – М., 1986. (*Познавательная потребность: 32-41*).
55. Шульга Т.И. Проблема волевой регуляции в онтогенезе // Вопросы психологии. – 1994. - №1.
56. Ярошевский М.Г. Психология в XX столетии: Теоретические проблемы развития психологической науки. – 2-е изд. – М., 1974. (*Фрейдизм и категория мотивации: 219-252*).
57. Якобсон П.Т. Психологические проблемы мотивации поведения человека.- М., 1969.
58. Яценко Т.С. Социально-психологическое обучение в подготовке будущих учителей. – Киев, 1987. (*Понятие психологической защиты и ее функции: 12-47*).

